

TAMAR

Als je de Bijbel leest ontcom je haast niet aan de indruk dat het eigenlijk best wel een mannenboek is. Toch is het velen gelukt om ook de vrouwen wat meer te belichten, denk b.v. aan de kunstenaars. Zo ook hier in mijn filatelistische en alfabetische werkstukjes over de bijzondere vrouwen in de Bijbel. We zitten

Brazilië 1951 - n.a.v. de Bijbeldag 1951
hier Landkaart, opengeslagen bijbel.

alweer aan vrouw nummer twintig en die vrouwen naam begint met een "T"

In het evangelie van Mattheus zie je het meest duidelijk dat mannelijke trekje van de Bijbel : "Abraham verwekte Isaak, Isaak verwekte Jakob, Jakob verwekte... Als een serie staccato muzieknoden klinkt deze eindeloze lijst van vader op zoon. En dan ineens : 'Maria' de gezegende onder de vrouwen en de Moeder van Jezus, maar zij wordt voorafgegaan door de vrouwen Tamar, Rachab, Ruth en Bathseba. Opvallend is, dat op Maria na, het allemaal niet-Joodse vrouwen zijn.

Al deze vrouwen zijn in mijn reeks langs gekomen, (zie vorige Gabriëls) behalve Tamar en dat wil ik nu doen.

Het verhaal van Tamar staat in het Bijbelboek Genesis in hoofdstuk 38. Het lijkt erop dat dit verhaal een beetje verdwaald is geraakt. Het past niet bij het voorgaande hoofdstuk in Genesis

(Jozef verkocht naar Egypte) maar ook niet bij het volgende – (de verdere geschiedenis van

Vaticaanstad 1975 - van Fra Angelico 1395-1455) (Guido di Pietro) Vrouwen luisteren naar de prediking van Stephanus

Jozef). We zitten wel meteen tussen de andere zonen van Jacob en in dit geval gaat het over de vierde zoon van Jacob en Lea, genaamd Juda.

Wordt dit dan een verhaal over Juda. Nee. Juda verlaat de clan van zijn vader

Jacob en vestigt zich bij een vriend Chira in Adullam en trouwt met diens dochter Sua. Juda en Sua krijgen samen drie zonen genaamd Er, Onan en Sela. (vs.3-5) En dan eerst komt Tamar ten tonele.

Die oudste zoon Er trouwt met Tamar (haar naam betekent palmboom, het suggereert de rankheid, de stevigheid, het taaie) en dat zal blijken.

Er, de man van Tamar, sterft jong. Hij is slecht in de ogen van God, zo staat in de Schrift. (vs.6). Tamar wordt hierdoor een kinderloze weduwe. Juda laat z'n tweede zoon Onan met haar trouwen (vs.8). Het is een zwagerhuwelijk, volgens de gewoonte van die dagen

“Zorg dat je een kind verwekt voor je broer” zegt Juda tegen Onan. Het doel van het hertrouwen met een zwager is om de overleden broer alsnog een nageslacht te bezorgen, zodat zijn naam niet wordt uitgewist (vgl. Deut.25:5-10).

Onan voelt er echter weinig voor om kinderen te verwekken voor zijn overleden broer want de erfenis zal dan naar die kinderen van de oudste zoon van Juda gaan en niet naar Onan zelf of naar zijn eigen kinderen. Hij verspilt dus zijn zaad bij het samenzijn met Tamar en sommigen noemen dit ‘onaneren’ maar het lijkt er meer op dat Onan zich bedient van de ‘coitus interruptus’. De handelwijze van Onan kon ‘in de ogen des Heren’ geen goedkeuring wegdragen en daarom werd Onan gedood. (vs.10)

Nou daar zit Tamar dan, voor de tweede keer een kinderloze weduwe en de derde zoon van Juda, Sela is nog te jong om in het zwagerhuwelijk te treden. Trouwens Juda voelt er ook niet veel voor want hij is bang Sela ook te verliezen. Hij houdt de boot af; hij stuurt Tamar terug naar het huis van haar vader, maar na enige tijd merkt zij dat Juda niet van plan is om Sela aan haar te geven (vs.14). Na het overlijden van twee zoons en het vertrek van Tamar, sterft nu ook Juda's vrouw, Sua. (vs.12).

In korte tijd twee zoons en je vrouw overleden!

Nu komt het doorzettingsvermogen, het voor zichzelf opkomen en het taaie van Tamar om de hoek kijken, ze zet deze eigenschappen in en bedenkt een list. Als ze ontdekt dat Juda naar een schaapscheerdersfeest gaat ontdoet zij zich van haar weduwenkleding maakt zich onherkenbaar door zich met een sluier te bedekken, en gaat bij Enaïm langs de weg naar Timna zitten en gedraagt zich als een hoer (vs.14). Dat zij dit plan opvat na de dood van Juda's vrouw is begrijpelijk.

Tanger 1949 - de onbuigzame taaie dadelpalm betekent Tamars naam

Als Juda haar langs de weg ziet, denkt hij direct dat zij een publieke vrouw is (vs.15). Daar is hij nu wel aan toe na al die ramspoed in de familie. Juda maakt een deal met de vrouw (Tara dus) en zal bij haar liggen voor een geitenbokje maar dat heeft hij natuurlijk niet bij zich. Tamar vraagt als onderpand zijn zegel, snoer en staf (wij zouden zeggen: bv. zijn bankpasjes), iets heel persoonlijks dus en dat geeft Juda aan zijn schoondochter Tamar.

Als Juda thuis komt vraagt hij zijn vriend en schoonvader Chira om dat geitenbokje even in te wisselen voor zijn persoonlijke spullen maar helaas de vrouw is verdwenen uit Enaïm en niemand weet ook wie het was of waar ze heen is gegaan. Hoewel Juda's spullen natuurlijk veel meer waard zijn dan een geitenbokje, laat Juda het maar zo en hoopt dat de hele geschiedenis als vanzelf in de doofpot verdwijnt.

Maar dan een maand of drie later hoort Juda dat Tamar zwanger is en dat zijn schoondochter dus ontucht heeft gepleegd. Zij is dus schuldig aan overspel, want ze was beloofd aan Sela. Alhoewel Juda zijn jongste zoon Sela eigenlijk helemaal niet aan Tamar wilde uithuwelijken, gaat hij nu 'op zijn strepen staan' en gebiedt dat Tamar verbrand moet worden buiten de stad. De taaie en voor zichzelf opkomende Tamar stuurt Juda's persoonlijke spullen (zijn zegel, snoer en staf) naar hem toe met de boodschap: "Ik ben zwanger van de eigenaar van deze voorwerpen..." (vs 25) en als Juda zijn zegel herkent – en ik denk dat daar veel anderen bij waren – dan roept hij vol inkeer: " Zij is onschuldig en ik niet" (vs 26)

Toen Tamar moest bevallen kreeg ze een tweeling van Juda, twee zonen genaamd Peres en Zerach (vs.27-30). Uit de lijn van Peres is koning David geboren (Ruth 4:12,18-21), die de voorvader is van 'Jezus, die Messias wordt genoemd' (Matt.1:6,16). De Kanaänitische Tamar zorgt door haar vastbeslotenheid ervoor dat de belofte aan Abraham dat 'alle volkeren in u gezegend zullen worden' vervuld wordt. Tamar schrijft terecht geschiedenis. Het vermelden waard!

Dirk Frelink

Uit GABRIËL 2, APRIL 2018

EEN MILJOEN POSTZEGELS NAAR HET NATIONAAL ARCHIEF

Tot voor kort werden al gedurende bijna 100 jaar ruim 1 miljoen postzegels uit binnen- en buitenland en 200 duizend originele ontwerpen van Nederlandse postzegels bewaard in het Museum voor Communicatie in de Haagse Zeestraat, eerder het Nederlands Postmuseum geheten. Het museum was in 1929 opgericht als bedrijfsmuseum voor het Staatsbedrijf der PTT. De basis voor de postzegelcollectie was een particuliere schenking, de Waller-collectie. Van bijna elke Nederlandse postzegel is de gehele ontwerpgeschiedenis bewaard gebleven.

Bezoekers konden er volop bladeren in het postzegelbezit. In de grote zaal stonden langs de wanden lange kasten met uittrekpanelen waarin een exemplaar van alle in Nederland uitgegeven postzegels met daarbij veel

informatie over de betreffende uitgifte was te zien. Niet alleen Nederlandse postzegels, maar ook zegels van andere landen waren op die manier te bekijken.

Er waren regelmatig wisseltonstellingen met de ontwerpen van een of andere zegeluitgifte. In het archief konden specialisten voor hun onderzoek naar een bepaalde uitgifte alle bewaarde gegevens zoals ontwerpen, correspondentie over de bewuste uitgifte en zo meer bestuderen.

Nederland 55c

1477 Delftse Bijbel 1977

Fragment uit de Delftse Bijbel
(Job 19:23, 24). Loden letters (b en a)
en een elektronisch gevormde a. Ontwerp
Gerrit Noordzij. Druk Joh. Enschedé en Zn.
Uitgifte 8-3-1977. Oplaaq 200.000 vel
(5 x 10).

De Delftse Bijbel, het Oude Testament
zonder de Psalmen, is het eerste
Nederlandstalige boek dat met losse
letters gezet is (1284 pag.).

Nederland 55c

1477 Delftse Bijbel 1977

Fragment uit de Delftse Bijbel
(Job 19:23, 24). Loden letters (b en a)
en een elektronisch gevormde a. Ontwerp
Gerrit Noordzij. Druk Joh. Enschedé en Zn.
Uitgifte 8-3-1977. Oplaaq 200.000 vel
(5 x 10).

De Delftse Bijbel, het Oude Testament
zonder de Psalmen, is het eerste
Nederlandstalige boek dat met losse
letters gezet is (1284 pag.).

Hier ziet u een tweetal afbeeldingen van ontwerpen voor de postzegel 500 jaar Delftse Bijbel en het resultaat op het blokje van twee zegels met aanhangsel, uitgifte op 08-03-1977.

Het ontwerp was van Gerrit Noordzij (Rotterdam, 2 april 1931) typograaf en letterontwerper. De bijbeltekst is genomen uit het boek Job 19:23,24.

In een speciale vitrine was een van de zeldzaamste postzegels ter wereld, de Blauwe Mauritius uit 1847, een ongebruikt exemplaar, voor elke bezoeker te bewonderen. Bijzonder is de fout in de tekst links op de postzegel. 'Post Office' behoort te zijn 'Post Paid'. Bij de tweede emissie werd de fout hersteld. Deze postzegel, waarvan er slechts 4 ongebruikte exemplaren en 8 gebruikte bewaard zijn gebleven, werd in 1994 aangekocht voor een onbekend bedrag, dat het miljoen Euro te boven zal zijn gegaan.

Na de verzelfstandiging van de KPN en later de splitsing in KPN en TPG kreeg het museum een nieuwe identiteit en vanaf 1999 de nieuwe naam: Museum voor Communicatie. Na een twee jaar durende zeer grondige transformatie en een naamswijziging in COMM, werd het museum, dat zich in de nieuwe opzet richt op de invloed van communicatie op het dagelijks leven, op 3 november 2017 heropend voor het publiek.

Om de collectie Postwaarden, die tot ons Nationaal Erfgoed behoort en die uniek is in de wereld, onder de best mogelijk condities te kunnen bewaren heeft het COMM besloten de gehele collectie te schenken aan het Nationaal Archief in Den Haag. Voorwaarde was dat de collectie toegankelijk blijft voor onderzoekers en dat de collectie als geheel bijeen blijft. Het is niet de bedoeling dat de collectie nu achter slot en grendel wordt opgeborgen. De topstukken zullen te zien blijven voor het publiek in de vaste expositie samen met een wisselende selectie van bijzondere postzegels en ontwerpen. Het zal ook mogelijk zijn om onderdelen in bruikleen te geven aan andere musea. De conservator van de collectie in het museum verhuist mee naar het Nationaal Archief, zodat de continuïteit in de zorg zoveel mogelijk gewaarborgd zal zijn.

Door deze overdracht komt de collectie weer terug in overheidshanden. De archieven van de PTT die samenhangen met de collectie Postwaarden waren al ondergebracht bij het Nationaal Archief.

En, de collectie zal blijven groeien. Overeengekomen is namelijk dat PostNL elke nieuwe Nederlandse postzegel zal aanleveren. Recent was dat de op 5 maart j.l. uitgegeven postzegel met daarop het Plakkaat van Verlatinge uit 1581, dat gekozen werd tot het Pronkstuk van Nederland. Ook dit stuk wordt bewaard in het Nationaal Archief.

Joke van Strien

DE BERG ALS SYMBOOL

Van een vakantie in de bergen krijg je eigenlijk nooit genoeg. Het is heerlijk om een bergwandeling te maken. Je geniet van de ruimte en de prachtige vergezichten. Voor de meeste mensen heeft een berg iets bijzonders. Een berg wordt vaak gezien als de plek waar hemel en aarde elkaar raken. Op een berg kom je tot rust en bezinning.

De zegel uit Duitsland van 1994 toont een uitzicht op de Beierse Alpen met op de voorgrond het koningslot Neuschwanstein nabij Hohenschwangau.

Al vanaf oude tijden wordt in mythen en verhalen verteld over bergen, die als heilig worden beschouwd. Op de bergen woonden de goden en hadden God-verschijningen plaats. Daarom werden bij voorkeur op hoogten tempels en heiligdommen gebouwd. De tempels van de Inca's en de Maya's in Midden- en Zuid-Amerika laten dat zien. In 2014 gaf Brazilië een zegel uit over de ruïnes van het tempelcomplex Machu Picchu, dat hoog

in de bergen van Peru is gelegen.

Uit de Griekse mythologie kennen we de Olympusberg als woonplaats van de goden. De berg bevindt zich ten zuidwesten van [Thessaloniki](#), niet ver van de Egeïsche Zee. De top is 2917 meter. De

Griekse dichter Homerus noemt de Olympus het 'Huis van de goden'. De Goden hadden regelmatig contact met de mensen. Die bezochten hen, boden hen hulp, maar daalden ook van de berg af om kinderen te verwekken. In 1999 heeft Griekenland de Olympusberg met veel bloementourage op een dubbele zegel afgebeeld.

Met de komst van de monotheïstisch godsdiensten zijn andere gedachten ontstaan over God en zijn omgaan met de wereld, maar het besef van bergen als 'raakpunt tussen hemel en aarde' is nooit verdwenen. Ook in de

Bijbel worden heilige bergen genoemd. Het Oude Testament spreekt over de berg Ararat (Gen. 8,4). Deze berg ligt in het grensgebied met Armenië en Iran en wordt door het Armeense volk al sinds onheuglijke tijden met eerbied als een heilige berg beschouwd.

De [ark van Noach](#) zou na het zakken van het water van de [zondvloed](#) op het gebergte van Ararat geland zijn. Armenië heeft in 1992 deze berg op een

bij God zijn. De zegel uit Israel zegel geplaatst.

Gen. 9,11 zegt over de redding van Noach en zijn familie, dat toen voor het volk van God een nieuw leven begon: 'Ik sluit met u mijn verbond, dat nooit meer enig levend wezen door het water van de vloed zal worden uitgeroeid'. Een van de plafond-schilderingen van de Sixtiijnse kapel in Rome, geschilderd door Michelangelo, is gewijd aan de zondvloed. De Vaticaanse zegel van 1994 toont het rechtse deel van de schildering: de redding op de top van een berg.

Een andere berg in de Bijbel is de berg Moria, waar Abraham zijn zoon [Isaac](#) moest offeren (Genesis 22). God stelde met dit offer Abraham op de proef. Toen God de trouw van Abraham zag, greep Hij op het laatste moment via een engel in en bleef Isaac leven. Volgens de traditie is de berg Moria de huidige tempelberg in Jeruzalem. Op deze plek zou later door Salomo de tempel gebouwd zijn. De zegel van de Republiek Kampuchea van 1985 toont een schilderij van het Offer van Abraham, geschilderd door de Italiaanse schilder Paolo

Veronese (ook Caliari genoemd). De belangrijkste berg in de Bijbel is de Horeb op het Arabisch schiereiland, waar Jahweh aan Mozes verscheen (Ex. 3,1) en hem de 'Tien geboden' gaf. Deze berg staat ook bekend als de berg Sinai of eenvoudig 'de Berg van God.' Eeuwenlang is gediscussieerd over de precieze locatie. Christenen hebben de mening aanvaard dat de berg Sinai gesitueerd is in de zuidelijke punt van het Sinai Schiereiland, omdat daar de

doogste bergtop ligt.

Op de Horeb zou Mozes ook het dichtst van 1999 toont Mozes bij het brandende braambos (Gen. 3,2-6). Op de Duitse zegel van 1979 zijn twee situaties uit het Bijbelverhaal bijeen gebracht. Links boven: Mozes ontvangt op de berg van God de 'twee stenen tafelen' (Ex. 20,1-17).

Onder: in het dal beneden danst het volk om het gouden kalf (Ex. 32,1-10). De zegel is uitgegeven bij gelegenheid van 450 jaar uitgave van de Katechismus van Maarten Luther.

In het Nieuwe Testament worden de gedachten over 'de berg als plek van God' doorgetrokken en verbonden met de persoon van Jezus. Als Jezus aan het volk onderwijs geeft, doet Hij het vanaf een berg: Mt. 5-7, de Bergrede. Zo kon Hij de mensen beter bereiken, maar sprak Hij ook in naam van God. Matteüs heeft ook zeker gedacht aan Mozes op de berg: Jezus is de nieuwe Mozes. Hij bracht met de Bergrede een nieuwe wet van liefde en vrede. De zegel uit Guinee Equatoriaal van 1973 toont de predikende Jezus, staande op een berg.

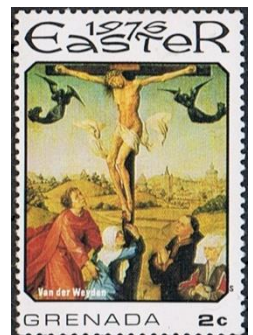

Een zeer bekende berg in het leven van Jezus is de berg Tabor. Als het voor Jezus duidelijk is geworden dat de Joodse leiders het op zijn leven gemunt hebben en de situatie rond zijn leven steeds moeilijker wordt, 'trekt Hij zich terug op een hoge berg' om te bidden en neemt een paar leerlingen mee, 'waar ze alleen waren' (Mt. 17,1). Op die berg ontving Jezus

bemoediging om door te gaan, mede door de verschijning van Mozes en Elia. De naam van de berg wordt niet genoemd, maar door de traditie is het de huidige Tabor geworden. Nogal wat bezwaren worden hier tegen geopperd. De Tabor is niet hoog: 575 meter. Bovendien was in de tijd van Jezus op deze heuvel een stad of een vesting gebouwd. Ze konden daar dus niet alléén zijn. De zegel van het Vaticaan uit 1999 toont een schilderij van de Tabor en de zegel van Bulgarije uit 1969 geeft een uitbeelding van het verhaal.

Ook Jezus' dood en zijn heengaan van onze aarde worden in de Bijbel verbonden met een berg(en) of heuvel(s). Na het avondmaal trekt hij zich met zijn leerlingen terug op de Olijfberg. Hij wordt gekruisigd op

de berg Golgotha/Calvarie; van daaruit ook stijgt Hij op ten hemel. De zegel van Ras al Khaima uit 1970 toont een schilderij van Tintoretto: Jezus draagt het kruis, op weg naar Golgotha. Er is discussie over de vraag waar deze bergen of heuvels precies liggen. Rogier van der Weijden gaat aan deze vragen voorbij. Hij laat smart en dank zien op een schilderij op de zegel van Grenada uit 1976, maar situeert het gebeuren wel boven een stad.

In de geschiedenis van het christendom speelden bergen en hoogten steeds een grote rol. Waar het christendom voet aan de grond heeft gekregen zijn van oorsprong 'heidense' heilige bergen vaak gewijd aan christelijke heiligen of engelen, vooral de aartsengel Michaël. Een duidelijk voorbeeld daarvan is Mont St. Michel voor de Franse Westkust, met de bouw van een kerk boven op de berg, afgebeeld op de Franse zegel van

1931.

De berg Athos in het noordoosten van Griekenland is wereldberoemd vanwege de kloosters die daar staan. Sommige kloosters zijn eeuwenoud, het laatste klooster is in de [zestiende eeuw](#) gesticht. Op het schiereiland wonen voornamelijk monniken, die hun leven volledig proberen te wijden aan God. De berg der stilte is voor hen de ideale plaats voor het leven in afzondering en ascese. De Griekse zegel uit 1963 is in deze zeer veelzeggend.

Henk Groenewegen ofm

Bronnen: Dr. H. Biedermann, Prisma van de symbolen: berg; Internet: A. van den Akker sj., De berg als symbool; Heeft een berg een betekenis in de bijbel of in een ander heilig boek?; Jona Lendering: Gewetensvraag over de Ark; Tabor; Nieuw licht op Golgotha; Berg Athos.

BAROK, BAROKKERKEN

Barok, Barokkerken, (inleiding)

Over smaak valt niet te twisten. Neem de Ottoonse, Karolingische en Romaanse kerken in Spanje, Frankrijk en de Duitse landen. In deze perioden werden God en de heilige Heerscharen gezien als overwinnaars van het kwaad en de duivel. God was een bovenaardse in hoger sferen verkerende macht. Deze geesteshouding kwam tot uiting in de bouw van de toenmalige kerken; sober dikke muren kleine vensters. Maar in de eenvoud architecturale juweeltjes.

De gotiek raakte tegen het midden van de twaalfde eeuw in zwang en domineerde bijna vierhonderd jaar lang. Ze week duidelijk af van de kerkburchten uit de romaanse stijl die eraan voorafging. De allerbelangrijkste elementen van de gotische stijl waren het verticale karakter, gebaseerd op spitsbogen, lichtbogen en hoge gewelven. Hierdoor ontstond een nieuwe esthetiek waardoor een geheel nieuw bouwsysteem mogelijk werd.

De Barok is de stijl van de tegen/reformatie, haar propagandamiddel. Sinds het concilie van Trente trachtte het Katholisme het verloren gebied aan de reformatie terug te winnen. Men trachtte met aanschouwelijke vormen de mensen tot het "ware" geloof terug te brengen.

De geestrijke achtergrond van de barok

Het concilie van Trente (1545 tot 1563) leidde de *tegenreformatie* in. In de leer van de kerk werd de nadruk gelegd op de tegenstellingen tegen de reformatorische opvattingen en werd een eigen hervorming op gang gebracht. Dat moest de verloren gebieden en afvallige gelovigen naar de 'ware' kerk terugbrengen.

In de kerkelijke kunst werd de oorsprong van de Katholieke kerk als de enige ware en als de enige ware bemiddelaar van het heil gezien. Omdat de gereformeerde kerk iedere kunstuiting afwees, zag de katholieke kerk met veel pracht en praal, met veel kostbare materialen en kolossale bouwwerken een gelegenheid om hun alleenheerschappij opnieuw te demonstreren. Daarom moeten we de barok ook als een uiting van macht van de Katholieke kerk zien. Hiermee wilde men indruk maken op de gelovigen en de afvalligen weer terugwinnen. Heel consequent maakte vooral de orde van de Jezuïeten gebruik van deze kunstuiting. De stijl van de barok doet een beroep op de kijklust van de

gelovigen, op het gevoel en de scheppende fantasie. De 17^e eeuw is een periode van grote innerlijke tegenstellingen, die zich in overdreven emoties in dramatische vormgeving en een drang naar het onwezenlijke weergaf. Ongetwijfeld stond daar een overvloedige levens- en genotzucht, grote levensangst en doodsverlangen tegenover.

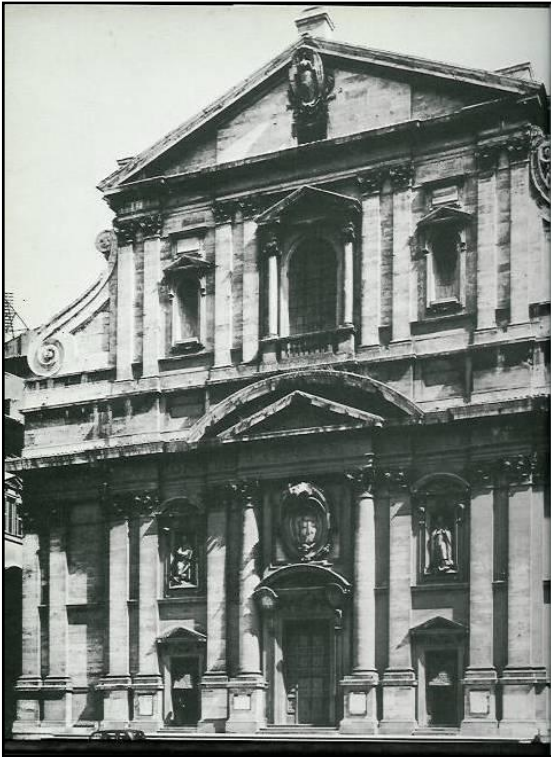
Protestanten, katholieken uit de calvinistische landen en gereformeerden kunnen zich over het algemeen moeilijk vertrouwd maken met de Barokstijl. Dit heeft een reden, de Barok is de stijl van de tegenreformatie. Barok is het propagandamiddel van die tegenreformatie. Met het concilie van Trente (1545 – 1563) maakte de katholieke kerk met hulp van de Jezuïeten zich op om het aan de reformatie verloren gegane geloof terug te winnen. De christelijke eredienst moest o.a met behulp van zinnenprikkelende vormen de mensen tot het 'ware' geloof doen terugkeren. Er werden niet alleen orkestmissen met pauken en trompetgeschal gecelebreerd, theaterstukken opgevoerd in kerken (vandaar de passiespelen in Schwaben en Beieren) maar ook de in Italië juist ontstane Barokstijl naar noordelijke landen vooral Zuid-Duitsland 'geëxporteerd'.

“Het duizendjarige Ottobeuren” Stichtingsbeeld boven het Maria-

Orgel door Franz Anton Zeiller 1763

In de Duitse landen is er ook nog een andere reden voor de opkomst van de barok. De 30 jarige oorlog had hier vreselijk huisgehouden.

Zweedse en Württembergse troepen hadden hele dorpen totaal verwoest. Met de vrede van Münster van 1648 ontstond een enorme behoefte om alles wederom op te bouwen, enigszins te vergelijken met de naoorlogse periode van 1945. Met het economische en maatschappelijke herstel kwam ook de barok geweldig op: kerken, kloosters en burchten moesten en konden weer opnieuw opgebouwd worden in een stijl waarmee de rijksabt of zijn doorluchtige Hoogheid de Rijksgraaf zich konden representeren, zich konden vertonen wie ze waren.

Voorgevel van de kerk Il Gesu te Rome

Frankrijk en Lodewijk de veertiende, de Zonnekoning was het grote voorbeeld voor de Duitse landen. Daarom zijn zeker een dozijn burchten en sloten volgens het prototype van Versailles opgebouwd.

De barok begint met de voltooiing van de eerste Romeinse barokke kerk *Il Gesu*

en de reorganisatie van Rome onder paus Sixtus V in de tachtiger jaren van de zestiende eeuw. Ze eindigt met de dood van de Franse koning Lodewijk XIV. Daarom moet als begin van de Barok Rome worden genoemd, het centrum van de katholieke christenheid.

Als zetel van de bijna absoluut heersende paus en als middelpunt van de tegenreformatie nam de eeuwige stad omstreeks het jaar 1600 de leidende rol in van de kunst. Als door een magneet aangetrokken, gingen eind van de zestiende eeuw kunstenaars uit verschillende landen van Europa naar Rome. Vanuit Rome ontwikkelde zich de barok te Rome en breidde zich uit in heel Europa. Door de missionaire inspanningen van de Jezuïeten bereikte deze zelfs Latijns Amerika en ontwikkelde zich tot een bouwstijl over de toenmalige wereld. In het midden van de zeventiende eeuw onder de regering van de absolute vorst Lodewijk XIV

betwiste Parijs de positie van Rome in de Barok. De Franse hoofdstad werd nu de classistische richting van de Barok. Omstreeks 1700 werd Wenen, zetel van de keizer van Het Heilige Roomse Rijk, het centrum van de late Barok, voorganger van het tijdperk van het Rokoko.

Het optreden van de Augustijner monnik Maarten Luther (1483 – 1546) zijn kritiek op de handelswijze van de Katholieke kerk, zijn leerstellingen en de daaruit volgende reformatie dwong de Katholieke kerk tot enorme veranderingen van haar oude structuren. Om een groot aantal kerkelijke vraagstukken op te lossen werd in het jaar 1542 door paus Paulus III (1468 – 1549) een concilie bijeengeroepen. Dit concilie duurde van 1545 tot 1563 met diverse onderbrekingen in het Italiaanse Trente. Vandaar het concilie van Trente.

De protestanten wilden eerst een algemeen concilie, weigerden echter later hieraan deel te nemen. Geleidelijk bleek namelijk dat Rome niet van plan was zich te verzoenen met de Protestanten. Rome wilde een fundamentele hervorming van de katholieke kerk en een oplossing van de veranderde geloofsvragen die de reformatie te weeg had gebracht.

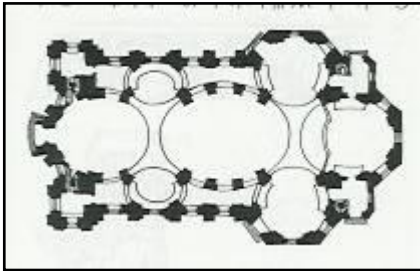

Voorgevel en colonnade gebouwd door Bernini van de Sint-Pieter te Rome

De tegenreformatie bracht ook enorme veranderingen in de kunst. De kunst moest de gelovigen emotioneel raken. Er kwamen in plaats van de Moeder Gods nu scènes met martelaren, blote engeltjes, kleurrijke taferelen, wonderen en heiligen in extase. Het beeld werd meer en meer een propagandamiddel van de triomferende Katholieke kerk.

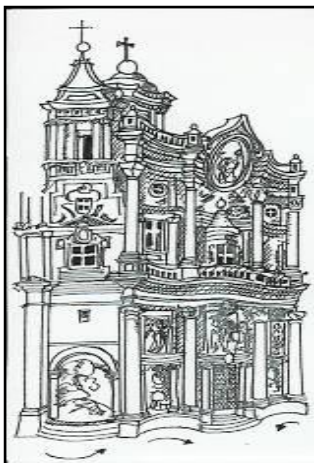
Uiterlijke kenmerken en stijlkenmerken van de Barok

In tegenstelling tot de harmonische bouwwerken van de Gotiek en de Renaissance werd in de Barok het effect, bovenmatige mateloosheid, dynamische onrust gezocht. Platte gronden van kerken werden nu ovaal en meerdere ruimten werden als schotels in elkaar gerangschikt

Plattegrond van de bedevaartkerk Vierzehnheiligen in het stadje Banz in Beieren bij Bamberg. Let op de ovalen, rondingen en schotelvormige ellipsen.

Niet meer het vierkant of de strenge rechthoek van de plattegronden van de middeleeuwse kerken vormen de Barok maar het dwarsgeplaatste ovaal, de ellipsen en de slingerende lijnen. Het systeem van het middeleeuwse middenschip vormt met de centraalbouw een geheel. In de barok lopen de afzonderlijke bouwelementen zoals het koor, de dwarsbeuken, viering van de kruiskerk en het middenschip – in tegenstelling met het Romaans, de Gotiek en de Renaissance in elkaar over.

Een sterke plasticiteit (vervormbaarheid) is het verdoorgeweerde doel van de barokke bouwmeesters. De ritmische opbouw blijkt uit de voorgevels; sterk geprofileerde puntgevels, dubbele zuilen en kroonlijsten, die de voorgevels optisch in twee verdiepingen delen en de eigenlijke wand daarachter doen vergeten.

Voorgevel van de San Carlo alle Quattro Fontane van Borromini in Rome uit de late barok met haaks gebogen kroonlijsten, naar voren en terugspringende bouwdelen. Opbouw van zuilen op twee verdiepingen en ruimtelijk werkende versieringen.

Barok in Rome ↑ ↓ Barok in Dresden

Barok in Oostenrijk, Stift Melk aan de Donau

De Barok is de stijl van de tegenreformatie, dikwijls overladen soms bombastisch. Zij ontleent haar effecten aan grote proporties en aan het spelen met licht en bewegingen. Je houdt ervan of je vindt het alleen maar overdreven maar één ding is zeker, overweldigend is het altijd.

Ben Vermeulen

Geraadpleegde literatuur: *Barock Architektur*, Verlag Könemann

- *Kirchen erkunden Kirchen erschliessen*, Margarete Luise Goecke-Seischab Jörg Ohlemacher

- *Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie*

Uit GABRIËL 5, OKTOBER 2018

ALBRECHT DÜRER 1471-1528

Belangrijk Duitse schilder en graficus van de vroege renaissance. Hij heeft mij geïnspireerd tot het maken van een onderwerp voor de kersttijd 2017-2018.

Elk jaar op zoek naar een thema voor op de enveloppen voor afstempeling in Christkindl in Oostenrijk. Het thema werd Maria.

Met 20 afbeeldingen van het leven van Maria en veelal de bijbehorende postzegels was de verzameling geboren. Ook de albumbladen geven de afbeeldingen in groot formaat te zien. De opbouw begint bij H.H. Joachim en Anna de ouders van Maria. Afbeeldingen van de geboorte van Maria, het huwelijk met Sint Jozef, de blijde boodschap, bezoek aan haar nicht Elisabeth. De geboorte van Christus, de aanbidding van de herders en de koningen, de vlucht naar Egypte zijn opgenomen in de kersttijd terwijl het leven van Christus met zijn lijden, dood en Hemelvaart ook het leven van Maria beïnvloeden. Vervolgens de dood en de kroning in de hemel die dit thema besluiten.

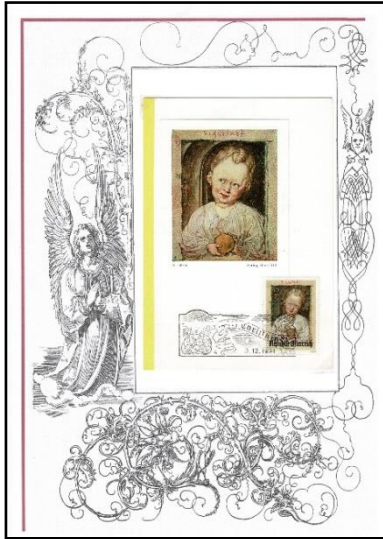
Waarom Albrecht Dürer?

Hij heeft ontzettend veel mooie tekeningen en etsen gemaakt rond de Heilige familie en het nieuwe testament. En ook de postzegels zijn juweeltjes van zijn kunst.

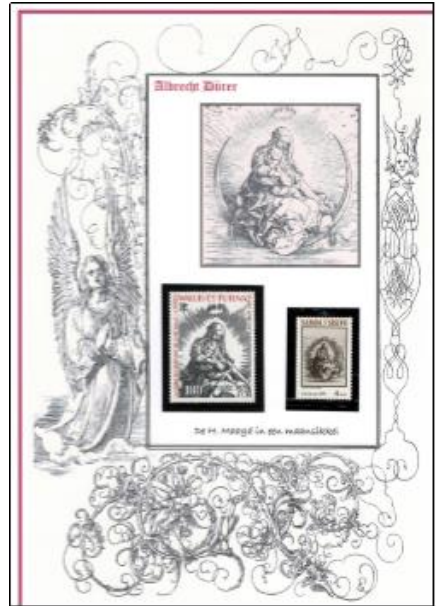
Wie is Albrecht Dürer?

Hij werd geboren op 21 mei 1471 in Neurenberg waar hij het grootse deel van zijn leven doorbracht. Zijn vader, Albrecht senior was goudsmid. Na een opleiding bij zijn vader ging Dürer in de leer bij schilder en graficus Michel Wolgemut. In diens atelier werden de meest uiteenlopende opdrachten uitgevoerd.

Tijdens Dürers leertijd werd waarschijnlijk al gewerkt aan de illustraties van Fridolins schatbewaarder (Neurenberg 1491 en Schedels Wereldkroniek (1495). In het atelier van Wolgemut was Dürer in de gelegenheid zich allerlei technieken eigen

te maken. Hij kon aan de hand van kopieën in de Nederlandse kunst leren

kennen en ook de werken van de belangrijke Duitse kopergraveur Marin Schongauer bestuderen.

Van 1490– 1495 maakte Dürer een lange trektocht. Het is niet bekend welke route hij heeft genomen. Bij Karel van Mander is een notitie gevonden waaruit blijkt dat hij ook in Haarlem is geweest. Ook staat vast dat hij enige tijd in Colmar verblijf heeft gehouden Hier had Dürer kennelijk Martin Schongauer persoonlijk willen leren kennen. Helaas was Schongauer kort voor zijn aankomst overleden.

Albrecht Dürer zag twee belangrijke technische veranderingen. Vooreerst de ontwikkeling van de reproductietechniek met betrekking tot het maken van boeken. Het gedrukte boek verdrong het handschrift. Een tweede ontwikkeling is die van de reproductietechniek met betrekking tot illustraties in gedrukte boeken met behulp van houtsneden.

De losse letters die voor een te drukken tekst in een raamwerk per bladzijde werden samengevoegd en vastgezet toonden een hoge-druk-relief. Buiten het letteroppervlak was elk materiaal vergesneden, of beter gezegd weggegoten. Ook de houtsnede is een hoge-druk-techniek. Nadat de tekening op een daarvoor geëigende houtsoort was aangebracht (door de ontwerper), werd alles buiten de lijnen uitgesneden (door de houtsnijder). De houtsnede paste dus goed bij de

letterdruk techniek. Het eerste met houtsneden geïllustreerde boek “Edelstein” werd in 1461 gedrukt door Albrecht Pfister te Bamberg.

Dürer sloot zijn stage af in Basel. In 1492 werkte hij mee aan een illustratie in “Das Buch Ritters vom Thurn” dat Michael Furter in 1493 uitbracht. Ook nam hij enkele illustraties voor zijn rekening in het “Narrenschip” van Sebastian Brant. In 1493 was hij in Straatsburg en werkte o.m. mee aan het illustreren van een missaal. Na zijn “Wanderjahren” in 1495, vestigde hij zich weer in Neurenberg. Hij legde zich toe tot het grafisch werk meer dan op het maken van schilderstukken. Dürer zocht geen opdrachtgevers. Hij graveerde onderwerpen die hem boeiden. En hij verkocht zijn werk, meestal los, per blad, vanuit zijn huis of op de markt van Neurenberg. De prijs was aanzienlijk lager dan welk kunstwerk in die tijd ook. Dürer trad op als onafhankelijke kunstenaar met een eigen “Art-publishing” huis, op de vrije markt. Het grafisch werk van Dürer ademde artistiek een nieuwe geest, maar sloot desondanks goed aan op de oude Christelijke tradities.

Hij maakte tot ca. 1515 naast wat profane, vrij veel religieuze grafieken. En in het bijzonder leefde hij zich graag met alle tederheid en vuur en met zijn diepste concepties van schoonheid uit op de figuur Maria. Hij schreef hierover: Zoals de Antieken Venus zagen als de mooiste onder de vrouwen, zo verlangen wij een ingetogen portret te geven van dezelfde liefelijke vorm, de zuiverste van alle maagden, Maria, de moeder van God.

Zijn atelier was ook de plaats, waar hij zich verder bekwaamde om in de weerbarstigheid van hout of koper de vormen vast te leggen zoals hij ze in gedachten voor ogen had. Zijn training op een bepaalde weergavetechniek duurde soms jaren.

In 1494 maakte Albrecht in Venetië kennis met de schilderkunst van de renaissance. Hij ontmoette daar de Venetianen Gentile en diens broer Giovanni Bellini die in hun werk invloeden hadden ondergaan van de beeldhouder Donatello te Florence en van Andrea Mantegna, die vanuit Mantua de Noord Italiaanse schilderkunst op het peil van die der Florentijnen had gebracht. Voor Mantegna had Dürer grote bewondering. Mantegna was een krachtige, intellectuele figuur die grondig studies had gemaakt van het menselijk naakt en van het perspectief. In het spoor van Mantegna maakte Dürer eenvoudige grafieken als oefening om zijn figuren beter ruimtelijk te doen uitkomen en bewegingen mee te geven. Het gebeurde nogal dat hij daarvoor als voorbeeld eenvoudige mensen nam die hij in Neurenberg op de markt ontmoette.

Het Marialeven

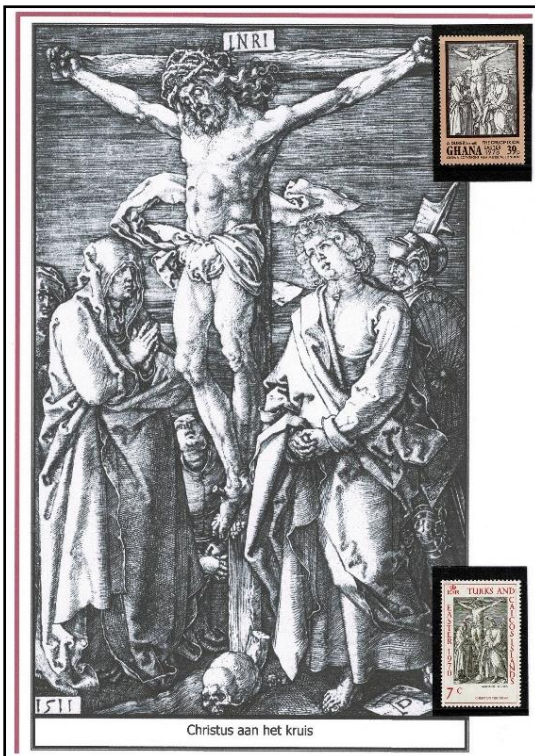
Tussen 1501 en 1504 maakte Albrecht een serie van 19 houtsneden met

voorstellingen over het leven van Maria. Eerst in 1511 gaf hij die gebundeld uit. Hij had er toen een nieuwe titelplaat bijgemaakt. Op de achterzijde van de bladen drukte hij Latijnse verzen van de monnik Benedikt Chelidoniumus af. De 19 prenten geven een beeld van de gewone aardse wereld waarin menselijke situaties zijn geplaatst.

De laatgotische Mariaverering is aan het verdwijnen en de pre-reformatorische opvatting dat de mens, in zijn dagelijkse aards bestaan, heilig geacht mag worden, is hier reeds aanvoelbaar.

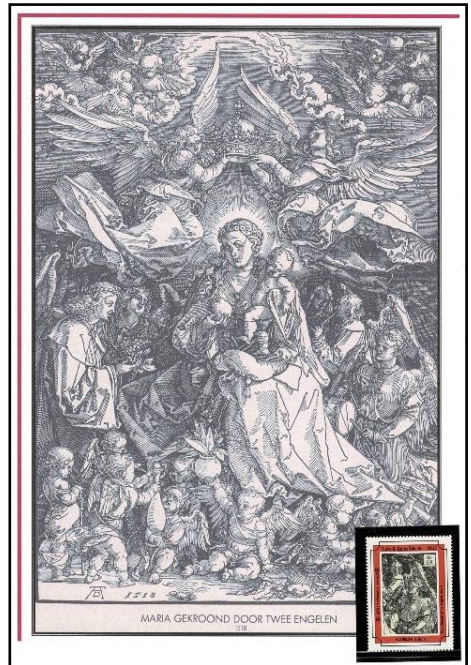
Veel van de scènes gaan buiten de normale iconografie, aan welke men zich tot dan toe had gehouden. De houtsneden van het "Marialeven" zijn de eerste

grafische werken van Dürer waarbij hij driedimensionale figuren in eenzelfde ruimtelijk perspectief plaatst.

Tussen zijn figuren is een duidelijk onderscheid gekomen. Binnen elk beeld zijn er steeds lijnen van muren of bomen die de ruimte nader moeten accentueren. Dürer bleef buiten de beeldencycli los staande Maria-grafieken maken. Na het 'Marialeven' heeft hij de houtblokken voor zijn houtsnedden niet meer zelf uitgesneden. Of hij het wel daarvoor deed, is niet met zekerheid bekend. Hij tekende zijn beelden op hout. Zijn beste houtsnijder was Hieronimus Andras.

In 1505 ging Dürer voor de tweede keer naar Italië, evenals de eerste keer, om een pestepidemie te ontvluchten. In 1507 was hij weer terug in Neurenberg. Hij begon te verkeren in de kringen van belangrijke humanisten. Dit bezorgde hem grafisch werk van buitenlandse meesters. Neurenberg, dat een vrije Rijksstad was en een cultureel, politiek en economisch middelpunt van het rijk, leverde een grote bijdrage aan Dürers ontwikkeling

In 1509 werd hij lid van de Grote Raad, een privilege van zeer vooraanstaande burgers. In 1510 hield hij zich steeds meer met grafieken bezig.

De grote en kleine Passie

In 1511 gaf hij twee series houtsnedden over de passie van Jezus in boekvorm uit. De ene serie heet 'groot' vanwege het formaat van het blad en van het beeld. over de passie: Deze 'Grote Passie' telt 12 bladen, uitsluitend over de passie, van het laatste Avondmaal tot de opstanding. De meeste houtsnedden zijn gemaakt tussen 1496 en 1499 en ademen de traditionele iconografie.

De vormgeving is echter nieuw; krachtige lijnvoering en expressiviteit in gezichten en bewegingen. De kleine passie omvat 36 beelden over de passie van de intocht in Jeruzalem tot de graflegging en 8 over de hemelvaart en het laatste oordeel. Het kleine formaat noopt tot soberheid in de lijnvorming. De figuren domineren, de ruimte heeft weinig betekenis.

De gegraveerde Passie

De 15 kopergravures van de z.g. “Gegraveerde Passie” die in 1512 voor het eerst als ‘boek’ door Dürer werden aangeboden waren bestemd voor een bemiddeld en intellectueel publiek: De prijs was relatief hoog en onderschriften waren achterwege gelaten. De 15 grafieken hebben uitsluitend betrekking op de passie: Het verraad en de Hof van Olijven tot de verrijzenis van de Heer. Het zijn technisch briljante, naar vorm elegante gravures. Dürer werd wat het leven van Christus betreft vooral geïnspireerd door het drama van de passie. In 1515 kreeg hij van Keizer Maximiliaan van Oostenrijk de opdracht tot het vervaardigen van de humanistisch -allegorische cyclus Triomfboog en Triomftocht.

Maximiliaan gaf Dürer als enige van zijn kunstenaars een jaargeld van honderd gulden. In 1520 begon hij een reis door de Nederlanden. Aanleiding hiertoe was het verzoek tot een bevestiging van zijn jaargeld bij de nieuwe keizer Karel V, die in Aken gekroond zou worden.

Overal waar de kunstenaar

zich ophield, werd hij als een held ontvangen en aan belangrijke mensen van het land voorgesteld, bv. aan Erasmus van Rotterdam. In Antwerpen ontmoette hij de schilders Lucas van Leyden, Jan Provoost en Joachim Patenier. Hij beschreef zijn reis in een dagboek, waarin hij de bewondering uit voor de Nederlandse meesters. Na zijn terugkeer ontstonden zijn belangrijkste gegraveerde en geschilderde portretten, zoals Willibald Pirckheimer, Hieronymus Holzschuher en Jacob Muffel.

Van 1523 tot 1528 verschenen Dürers verhandelingen 'lessen in meten' en 'vier boeken over de verhouding'. Albrecht Dürer overleed op 6 april 1528 in Neurenberg. Hij streefde naar 'artistieke bevrijding' van de Noord-Europese kunst, in navolging van de Italiaanse renaissance: weg van het ambachtelijke, meer ruimte voor creativiteit en emotie

Noot:

Afbeelding 1: is een van de 20 enveloppen met afbeeldingen uit het leven van Maria, gebruikt voor de afstempelingen van Christkindl in Oostenrijk 2017-2018.

Afbeelding 2: Het albumblad met het Jezuskind van Albrecht Dürer op kaart en alle omlijstingen en versieringen op de albumbladen zijn van zijn hand. De kerstzegel uitgegeven in Oostenrijk is afgestempeld met een speciale stempel van Christkindl.

Afbeelding 3: Het albumblad met Maria op de wassende maan.

Afbeelding 4: Het albumblad met de H. Familie en de drie hazen.

Afbeelding 5: Het albumblad met de kroning van Maria door 2 engelen als afsluiting van het gedeelte 'Het leven van Maria'.

Afbeelding 6: Het familiewapen en zelfportret van Albrecht Dürer.

Bron: Afbeeldingen gebruikt uit 2 delen "Albrecht Dürer 1471– 1528, Das gesamte graphische Werk Handzeichnungen" door Rogner & Bernhard uitgegeven. En "De Houtsnedes van Albrecht Dürer 1471-1528 uitgegeven door Foresta Groningen.

Tekst: Deels uit "Grafiek van Albrecht Dürer " van C.J.M. Kramer, Heemstede en de site " De Kunstbus / kunst Albrecht Dürer. "

Boxtel, sept. 2018. Frans van Gulik